

Степанова Т.В.,

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного і господарського права
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ЩОДО УЧАСТІ ІНОЗЕМЦІВ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

За загальним правилом учасником господарського процесу може бути тільки юридична особа або фізична особа, зареєстрована як суб'єкт господарювання.

Лише у виняткових випадках позивачем по господарській справі може бути фізична особа без реєстрації як суб'єкт господарювання.

Наприклад, відповідно до ст.ст. 1, 7 Закону України „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” фізичні особи також можуть подавати позовні заяви до господарського суду по цій категорії справ (спорах про банкрутство).

Крім того, відповідно до ст. 12 ГПК України до підвідомчості господарських судів також відносяться справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.

Згідно з частиною п'ятою ст. 28 ГПК громадяни можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю. Його особу можуть засвідчувати документ про реєстрацію його як суб'єкта підприємницької діяльності та паспорт або інший відповідний документ. Особиста участь у справі громадянина-підприємця не перешкоджає його праву мати у цій справі також представника.

Коли ж пояснення надає сторона-організація, завжди мається на увазі, що їх надають уповноважені згідно з законодавством та установчими документами посадові особи, представники організацій (ст. 28 ГПК України). Організація як сторона завжди має певну, передбачену в законодавстві України, правову форму і як така не може давати пояснень у суді.

Громадянин-підприємець, як фізична особа, дійсно дає пояснення в господарському суді за правилами дачі пояснень громадянами в суді загальної юрисдикції.

Крім того, щодо участі в справі фізичної особи-суб'єкта господарювання, в тому числі іноземця або особи без громадянства, необхідно враховувати можливість законного представництва. Цивільний кодекс України детально регламентує питання правового статусу фізичної особи. не слід забувати про особливі, характерні риси таких осіб. Зокрема, ми маємо на увазі те, що фізична особа з отриманням або без отримання статусу суб'єкта підприємницької діяльності зберігає риси фізичної особи в будь-якому випадку. Ці особливості особливо яскраво мають вираз у разі розлучення або смерті такої особи.

Оскільки такі випадки неминуче трапляються з фізичними особами-суб'єктами господарювання, суддя господарського суду дедалі частіше буде стикатися з вказаними ситуаціями, наприклад, у разі залишення після смерті підприємця обов'язків за договорами (грошових зобов'язань тощо).

Тому чинний Господарський процесуальний кодекс України повинен встановити випадки законного представництва вказаної особи у наступних випадках:

- коли стороною по справі виступає фізична особа - суб'єкт господарювання, що визнана в судовому порядку безвісно відсутньою (ст. 44 Цивільного кодексу України);
- коли позивачем по справі про банкрутство банку виступає неповнолітня особа, що уклала договір банківського вкладу (ч. 4 ст. 32 ЦК України);

- коли стороною по справі виступає неповнолітня особа що є засновником або учасником юридичної особи по певній категорії справ (ч. 3 ст, 32 ЦК України).

Слід зауважити, що на відміну від юридичних осіб, зареєстрованих за кордоном, фізичні особи, що є іноземцями або особами без громадянства, мають в господарському процесі абсолютно рівні права та обов'язки з громадянами України.

На відміну від юридичних осіб-нерезидентів, які можуть брати участь у розгляді справ у господарських судах України лише у деяких випадках: якщо місцезнаходження відповідача на території України, або на території України у підприємства-нерезидента є філія, представництво або інший відособлений підрозділ, або іноземне підприємство чи організація має на території України нерухоме майно, щодо якого виник спір, - фізичні особи-іноземці можуть брати участь у будь-яких спорах про банкрутство та корпоративних спорах.

Якщо вказаних ознак немає, то відповідно до Закону України „Про міжнародний комерційний арбітраж” справу за участю юридичної особи-нерезидента слід розглядати в Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України. З іншого боку, звернутися до цього суду суб'єкт може лише у випадку підписання третейської (арбітражної) угоди. До іншого третейського суду в Україні нерезидент також не може звернутися, оскільки ст.6 Закону України „Про третейські суди” містить заборону розгляду в третейських судах справ за участю нерезидента.

Тому фактично у разі виникнення спору за участю нерезидента вирішити цей спір можливо лише одним способом - зверненням до МКАС України. Та навіть у випадку відсутності арбітражного застереження та наявності бажання нерезидента звернутися до українського державного судового органу це право не може бути реалізовано.

Це представляється невірним.

Необхідно підвищувати авторитет вітчизняної судової системи за межами України. Тому доречним представляється дозволити за бажанням обох сторін звертатися не тільки до МКАС України, але й до господарських судів.

Проте слід встановити певні гарантії прав учасників процесу. По-перше, вони можуть, як і будь-які інші учасники господарського процесу відповідно до ст. 12 Господарського процесуального кодексу України в будь-який час до прийняття остаточного рішення по справі підписати арбітражну угоду та звернутися до МКАС (незалежно від наявності первинної арбітражної угоди про розгляд справи у державному господарському суді).

По-друге, в чинному ГПК повинен бути більш детально врегульований правовий статус перекладача, оскільки на даний час цьому питанню приділено недостатньо уваги, на що посилаються деякі автори [1].

Проте слід зауважити, що в даній сфері існують і інші проблеми.

Зокрема, вони стосуються випадків, коли засновником (учасником, акціонером) господарського товариства є юридична особа-нерезидент. Такий суб'єкт не може бути залучений в процес в якості відповідача відповідно до вищевказаних норм, навіть у випадку, коли сам буде зацікавлений взяти участь у цій справі.

Це представляється невірним та таким, що суттєво обмежує права юридичної особи-нерезидента порівняно з вітчизняними підприємствами.

Тому пропонуємо внести зміни до чинного ГПК та дозволити іноземним підприємствам та організаціям ініціювати та брати участь у будь-яких процесах незалежно від умов, викладених у ст. 124 ГПК України, якщо вони письмово повідомляють про бажання брати участь у справі, що зачіпає їх права і законні інтереси.

У вказаній доповіді піднятий лише невеликий шар проблем, що виникають в ході врегулювання спорів за участю юридичних осіб-нерезидентів та фізичних осіб-іноземців та осіб без громадянства.

Динамічні суспільні відносини з кожним днем ставлять все більш складні завдання перед судочинством, і господарський суд як гарант прав та законних інтересів суб'єктів господарювання будь-якого походження повинен справлятися з цими проблемами оперативно та ефективно.

Використана література:

1. Баранов Д.О. Інститут перекладача у господарському процесі потребує детального врегулювання // Матеріали за V міжнародна научна практична конференція «Будешето проблемите на световната наука - 2009». - Том 16. Закон. Държавна администрация. - София. «Бял ГРАД-БГ» 00Д, 2009. - С. 67-69.